

*Preek van 8 augustus 2021,
gehouden in De Morgenster in Papendrecht
door ds. Piet van Die*

DE EERSTE DROOM

Maar 's nachts verscheen God in een droom aan Abimelech (Genesis 20,3)

Nachtboek

Tijdens mijn pastorale opleiding vroeg de trainer ons naar onze dromen. 'Ik droom nooit,' zei ik. 'Dat kan niet,' antwoordde hij meteen. En hij gaf me wat tips om dromen te herinneren. Eén ervan: meteen na het wakker worden eraan denken en als ook maar een flard ervan je te binnen schiet, onmiddellijk opschrijven.

Ik ging het doen. En binnen niet al te lange tijd kon ik hele epistels schrijven. Anderen houden een dagboek bij, ik hield een nachtboek bij. Het werd voller en voller. En gaandeweg leerde ik niet alleen dat de nacht vol is van dromen, maar ook dat ze boodschappen van en aan de ziel zijn. Wat je je overdag niet realiseert, wordt opgeslagen in de diepste lagen van de geest, om 's nachts weer aan te kloppen in de slaap.

Dromen in de Bijbel

In de Bijbel zijn dromen vaak een boodschap van God. Niet zo gek. God is net zo geheimzinnig, vluchtig en ongrijpbaar als een droom. Daarom zei een Franse filosoof (Julia Kristeva): 'God is onbewust'. De stem van God komt pas tot klinken als wij weerloos en onbevangen zijn en de drempel van ons bewustzijn is verlaagd. Zoals in onze slaap als wij dromen.

Bekend zijn de dromen van Jakob, Daniël en van de beide Joseffen: die uit het Oude Testament (de zoon van Jacob) en die uit het Nieuwe Testament (de man van Maria). Allen kregen betekenisvolle dromen waarin de stem van God klonk. Maar de eerste droomboodschap die genoemd wordt in de Bijbel is die van Abimelech, een heidense koning. Wiens vader trouwens ook koning geweest moet zijn, want Abimelech betekent: mijn vader is koning.

Abraham ontspoord

Het verhaal vertelt dat deze Abimelech zijn oog liet vallen op Sara, de vrouw van Abraham. Die in dit verhaal erg tegenvalt, trouwens. Abraham, bedoel ik dan. Hij is eindelijk in het land van belofte gekomen of hij trekt alweer door naar Gerar, in de woestijn ten zuiden van het beloofde land. Het is alsof het beloofde land alweer achter zich laat. Alsof hij doorschiet. Letterlijk. Hij was op het goede spoor, maar dan lijkt het alsof hij uit het spoor gaat lopen.

Sara was kennelijk een mooie vrouw, want Abraham vreest dat zij van hem afgenomen wordt en hij dan omgebracht zal worden. Daarom fluisterde hij haar in dat zij moet zeggen dat zij zijn zus is. De Bijbel is een patriarchaal boek. In ieder geval uit een patriarchale tijd. Vrouwen hadden geen stem. Mannen hadden de zeggenschap over hen. Dat blijkt ook in dit verhaal. Sara is een speelbal van mannen. Koning Abimelech van Gerar laat haar meteen naar het paleis halen.

De wereld valt mee

Abraham – hij geldt als de vader van alle gelovigen. En dat is hij ook wel. Maar gelovigen zijn geen onberispelijke helden. Ze slepen ongeloof en twijfel met zich mee. Ze hebben net als ieder mens hun duistere kanten. Daarom zei een dichter eens: 'Een christen is iemand die weet dat hij het niet is.' En Abraham Kuyper schreef: 'De wereld valt mee, de kerk valt tegen.'

Je kunt het dus op verschillende manieren zeggen, maar ons Bijbelverhaal beeldt het als volgt uit. Abraham blijkt maar een pover en bang mannetje die ten koste van Sara zijn eigen hachje probeert te redden. Maar de heiden Abimelech steekt er heel wat gunstiger bij af. In een droom verscheen God aan hem. Nou ja droom? Nachtmerrie is een beter woord. God verschijnt als een vijand die hem naar het leven staat. Maar wakker geworden, dacht hij niet: 'Ach, het is maar een droom en dromen zijn bedrog.' Nee, hij nam het serieus. De wereld valt mee.

Onderstromen

'God geeft het zijn beminden in de slaap,' zingt een Psalm. God laat zich vooral vinden in de trage onderstromen van het leven. De trage onderstromen die zich doen gelden als een mens zich heeft overgegeven en alle afweer naar beneden is gezakt.

Maar wij staan altijd 'aan'. We zijn druk, druk, druk. We moeten alert zijn. Onze doelen halen. Voldoen aan verwachtingen. Letten op dit, letten op dat. Ons bewustzijn is zo getraind op functionaliteit dat het soms niet te stoppen is. Dan lig je 's nachts wakker. Of je wordt midden in de nacht wakker met meteen de gedachte: ik moet nog dit doen of dat doen. Er gaat voortdurend een wekker in ons hoofd af. Onrust, onrust, onrust. Geen wonder dat wij nauwelijks iets van God merken!

Ritme

Maar het ware leven is een kwestie van in- en uitademen. Het kent eb en vloed. Er is het ritme van dag en nacht. De natuur leert het ons. Maar de cultuur lijkt het ons af te leren. Althans, de westerse cultuur. In oude culturen is nog de wijsheid bewaard dat de ziel van de mens gebouwd is op dat ritme.

De ziel – dat is meer dan wat wij ons bewust zijn. Zie onze geest als een ijsberg die in het water drijft. Het grootste gedeelte bevindt zich onder water. Het is niet zichtbaar. Zo bevindt het grootste gedeelte van onze ziel onder de waterlijn van het bewustzijn. Onze ziel omvat ons bewustzijn én ons onderbewuste. De taal van dat onbewuste is de droom, de mythe, de verbeelding. Ze maken zichtbaar wat onzichtbaar is, maar wel te merken. De ziel heeft dus een eigen taal.

Zielzorg

Tegenwoordig spreken wij over 'pastoraat'. Vroeger sprak men het over 'zielzorg'. Een beetje ouderwets misschien. Maar ik zou er wat voor geven als het woord 'zielzorg' terug zou kunnen komen. Wij zorgen voor elkaars ziel. En we zouden misschien ook wat meer voor onze eigen ziel moeten zorgen. Want onze ziel is de woonplaats van God.

Maar let op: met de ziel op een grijperige, controlerige, veroverende of hebberige manier mee omgaan, is niet goed. Dan nemen wij onze westerse manier van denken mee naar onze binnenwereld om er greep op te krijgen. Maar dat kan donkere krachten losmaken. Zo zag Abimelech zijn hebberige blik op Sara afgestraft met een nachtmerrie. God keert zich tegen de grijperige houding waarmee wij ons dingen tot bezit willen maken. Voor deze imperialistische houding oogt God als een vijand. Wij dienen het geheim van onze ziel én die van de ander te respecteren.

Droomduiding

Abimelech verstond de taal van zijn ziel. Er ontspon zich na de eerste droom een gesprek met God, waarin de Eeuwige opnieuw van zich deed spreken in een droom - de tweede in de Bijbel. Er klonk een duidelijke boodschap.

Kregen wij altijd maar zo'n duidelijke boodschap, zou je zeggen. Maar dromen hebben niet altijd zo'n duidelijke boodschap. Meer dan 100 jaar geleden schreef Freud er zijn beroemde boek 'Droomduiding'. Wie het leest, weet dat je niet zomaar kunt zeggen: deze droom betekent dit of dat. Maar alleen al het aandacht geven eraan, zorgt voor heelheid. Geloven is aandachtig leven: leven met aandacht voor vergeten kanten.

Verzoening

Terug naar Abimelech. Hij had meteen spijt van zijn hebberige blik. Maar hij kreeg te horen dat het pas goed met hem kon komen als Abraham voor hem had gebeden. Een gedachte die je wel meer tegenkomt in de Bijbel: ook Job moest eerst voor zijn vrienden bidden voordat het goed kwam.

Mooi: God vergeeft via de weg van verzoening tussen mensen. Zo zal Jezus het ons ook leren: 'Vergeef ons onze schulden, *gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren.*' Gods vergeving gaat gelijk op met de verzoening die wij bewerkstelligen. Zo moest het ook tussen Abimelech en Abraham gaan. Dat was niet alleen goed voor Abimelech, maar ook voor Abraham. Van een vijand of concurrent moest Abraham Abimelech tot een broeder maken.

I Have a Dream

Verzoening tussen mensen. Dat was ook de leidende gedachte in die beroemde toespraak van Martin Luther King: *I Have a Dream – Ik heb een droom*. Hij zei onder anderen: 'Ik heb een droom dat op een dag op de rode heuvels van Georgia de zonen van voormalige slaven en de zonen van voormalige slavenhouders in staat zullen zijn samen aan te schuiven aan een tafel van broederschap. [...] Ik heb een droom dat mijn vier kinderen op een dag zullen leven in een land waar zij niet beoordeeld zullen worden op de kleur van hun huid, maar op de inhoud van hun karakter. Ik heb een droom vandaag.'

God woont in onze dromen. Maar wie de taal van de ziel verstaat, kan ook dromen met open ogen. Waar droomt u van?